

Pták roku 2018 – sýček obecný

Zuzana Karlíková, Martin Šálek, Alena Klvaňová

Sýček obecný je indikátorem biodiverzity a zdravé zemědělské krajiny. Ještě na začátku dvacátého století byl naší nejhojnější sovou. Dramatickou proměnu, kterou zaznamenala naše krajina a venkov, ale kopíruje i smutný příběh sýčků. Ze zemědělské krajiny vymizela pestrost a mozaikovitost a s ní i sýček. Zbytkovým populacím pomáháme vyvěšováním

budek, vhodným managementem v okolí hnízdišť či odstraňováním technických pastí. Sýčci, kteří si svou zvědavostí a životem v blízkosti člověka neprávem vysloužili pověst poslů špatných zpráv a smrti, jsou dnes sami v ohrožení, a pokud zásadně nezměníme přístup k využívání krajiny, může z něj sýček brzy nadobro zmizet.

Sýčka obecného lze považovat za ukazatel zdravé zemědělské krajiny. Jeho potrava se skládá z bezobratlých i drobných obratlovců. Foto Ondřej Prosický

Obvykle uděluje Česká společnost ornitologická (partnerská organizace celosvětového sdružení na ochranu ptáků a přírody BirdLife International) titul Pták roku známým a široce rozšířeným ptáčím druhům, se kterými se můžeme běžně setkat v přírodě. Občas, jako v letošním roce, ale ornitologové udělají výjimku. Ptákem roku 2018 se stal sýček obecný, který je se zbývajícími 100–130 páry v Česku dokonce nejhroženější sovou. Sýček převzal pomyslné žezlo od datla černého a po lesích se teď naše pozornost upírá na zemědělskou krajinu. Téměř vyhynulá sova nám ukazuje stav, v jakém se v současnosti česká krajina nachází a symbolizuje osud dalších druhů, které ji obývají. Proto si tento pták rozhodně zaslouží naši plnou pozornost.

Proč je sýček symbolem zdravé krajiny?

V intenzivně využívané zemědělské krajině plné chemie, která postrádá spásané luční porosty, přirozené biotopy (např. extenzivní pastviny, travnaté pásy, křovinaté koridory), ale zejména heterogenitu a mozaikovitost, sýčka nehledejte. Pro přežití sýčků obecných a velkého množství dalších živočišných druhů je zapotřebí zdravá a pestrá krajina. Důvodem, proč sýčci potřebují heterogenní prostředí, je dostupnost a hojnost potravy, která s rozrůzněností prostředí úzce souvisí. Krajina s mozaikou složenou z různých biotopů, např. vypasených míst s ploškami vyššího porostu s travou, keři a stromy, poskytuje ideální prostředí pro široké spektrum živočichů a tím i bohatou nabídku kořisti pro sýčky. Potrava sýčků se během roku mění. Zatímco v zimě jsou hlavní složkou drobní hlodavci, v létě je to především hmyz a další bezobratlí živočichové. Svá mláďata pak sýčci krmí velmi často žížalami. Takovou škálu potravy, a tím i šanci na přežití, může sýčkům v dostatečném množství poskytnout právě jen zdravá krajina.

Kritické hnízdní období

Před rokem 1980 hnízdili naši sýčci převážně ve stromových dutinách. Se změnami v hospodaření, především s úbytkem vysokokmenných sadů a hlavatých vrb obklopených pastvinami, došlo i ke ztrátě přirozených hnízdních dutin. V současnosti tak dutiny ve vykotlaných stromech zcela nahradily lidské stavby. Dnes proto sýčci nejčastěji hnízdí ve zděných holubnicích, větracích šachtách, výklencích nebo otvorech ve zdech a fasádách. Výhody sdílení životního prostoru s člověkem se však mohou rychle změ-

Sýčci mohou mít v jedné sezoně 3–6 mláďat. Foto Martin Šálek

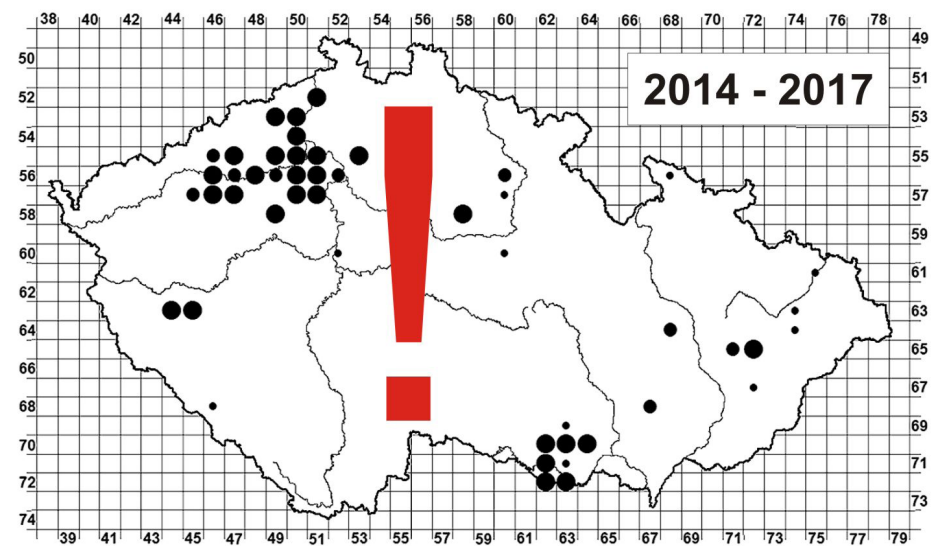
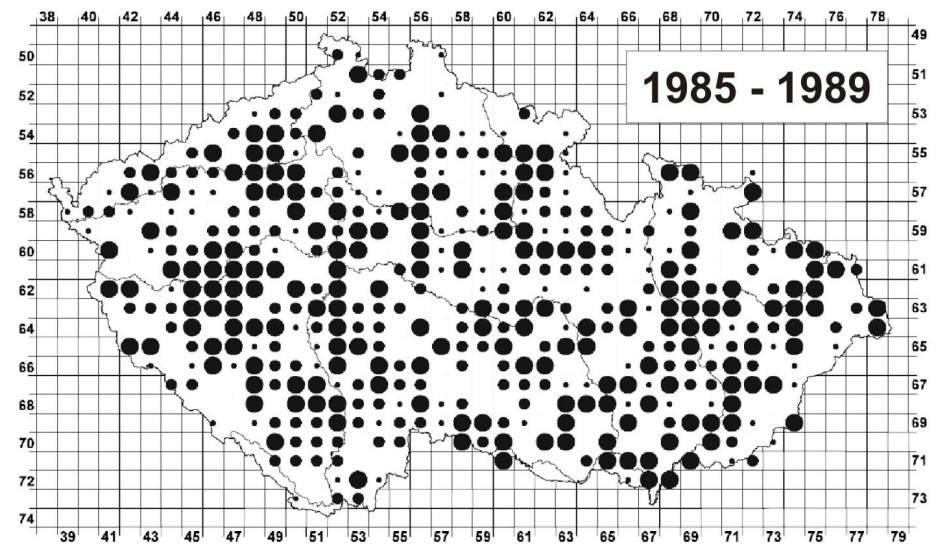
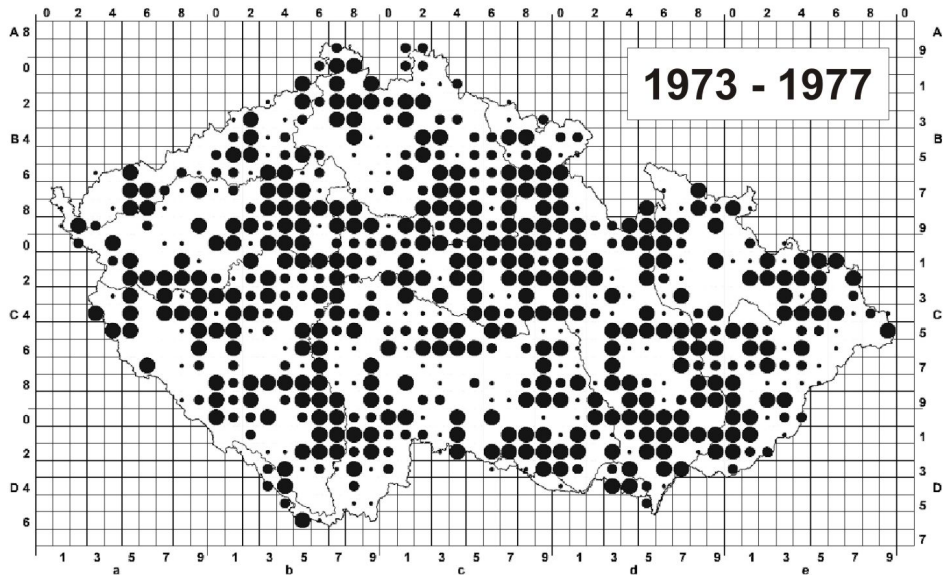

Poslední čeští sýčci mohou najít smrt v technických pastech, jako jsou sudy s vodou. Foto Ronald van Harxen

nit na nevýhody – hnízdní příležitosti ve starých budovách často zanikají při jejich rekonstrukcích či zateplení. Proto ornitologové na místech vhodných pro hnízdění sýčků instalují speciální budky – sýčkovníky –, které sýčci rádi využívají.

Právě hnízdění je pro sýčky nejkritičtějším obdobím, kdy musejí zvládnout nakrmit nejen sami sebe, ale i svá mláďata. Jedná se také o energeticky vysoce náročné období, při kterém mají sovy

nejnižší tělesnou hmotnost a nejvyšší úmrtnost z celého roku. Proto je pro sýčky životně důležité, aby teritoria obsahovala dostatek kvalitních zdrojů potravy. Čím různorodější je teritorium, tím více potravy se v něm nachází, a sýčci se za potravou nemusejí vydávat na tak velké vzdálenosti jako v případě homogenního prostředí. Kratší vzdálenosti, které dospělci musejí urazit za potravou, se pak odrážejí ve vyšších počtech úspěšně vyvedených mláďat.

Změny v hnízdním rozšíření sýčka obecného v ČR na základě celostátního mapování v letech 1973–1977, 1985–1989 a 2014–2017. Nepříznivým vlivem zemědělství na krajinu se ze sýčka obecného stal kriticky ohrožený druh. Zdroj FŽP ČZU v Praze, ČSO a AOPK ČR. Zpracovali Jan Zárybnický a Ivan Mikuláš

Od nejběžnější po nejohroženější sovu

Ještě na začátku dvacátého století byl sýček obecný nejhojnější sovou nacházející se téměř v každé vesnici i v otevřené krajině. Odhady hovoří o desítkách tisíc hnízdících párů. První pokles je zřetelný v polovině minulého století. V 70. letech už byla početnost sýčků odhadována na jeden až dva tisíce párů. Úbytek sýčků pak rychle pokračoval až na současný odhad 100–130 párů, což představuje pokles populační hustoty o 73 % oproti údajům z prvního celostátního mapování ze 70. let. Sýček je nyní zařazen mezi kriticky ohrožené druhy v novém Červeném seznamu ptáků České republiky, a pokud zásadně nezměníme přístup k využívání krajiny, může z ní sýček brzy nadobro zmizet.

Ochrana sýčků v praxi

Česká společnost ornitologická se dlouhodobou ochranou sýčka obecného zabývá v rámci vlastního programu Záchrana sýčků. Sýčkům se přednostně věnuje v Ústeckém a Středočeském kraji, kde se nachází největší česká populace. Pro sýčky bylo vyvěšeno přibližně 100 budek, které sovy rády využívají – v loňském roce sýčci hnízdili nebo odpočívali ve zhruba 40 % z nich. Další budky ornitologové instalují právě v těchto dnech. Podařilo se také vyjednat změnu hospodaření na několika sýčky obydlených lokalitách nebo shromáždit vzorky peří pro analýzu „genetického zdraví“ populací. Velká pozornost je věnována i odstraňování technických pastí.

Sýčci jsou nyní úzce spjatí s lidskými sídlly a se zemědělským hospodařením. Proto i cesta k jejich ochraně vede přes spolupráci ornitologů s farmáři a majiteli pozemků, kde sovy hnízdí. Je až neuvěřitelné, že se ochráncům sýčků ještě nikdy nestalo, že by farmář odmítl na ochraně sýčků spolupracovat. Spolupráce obvykle začíná vysvětlováním, proč je důležité sýčky chránit. Farmáři si po čase začnou sovích společníků vážit a jsou na ně hrdí. Často dokonce pomáhají s vyvěšováním budek, vracejí vypadlá mláďata zpět do hnízda nebo si na vedlejší objekt vyvěsí další budku. Jeden z farmářů si všiml, že sýčci létají pod okap sbírat z mokrého trávníku žížaly. Další večery pak chodil kropit trávník, až voda vyhnala žížaly na povrch a sýčci je tak mohli bez obtíží lovit.

Pomozte (nejen sýčkům) i vy

Poslední sýčci přežívají ostrůvkovitě v několika jádrových populacích zejména v severozápadních Čechách a na jižní Moravě. Další malé populace

se pak nacházejí na Plzeňsku, Královéhradecku a na střední Moravě. Pro tyto zbývající sýčky se mohou stát osudnými člověkem neúmyslně vytvořené technické pasti. Mezi ně patří například bazény, sudy a jiné nádrže s vodou, kde zahyne zhruba pětina sýčků. K dalším významným pastem patří komíny, duté betonové sloupy (nechráněné čepičkou), odstavené roury a trubky s hladkými stěnami nebo pohozené provázky a síťovina. Ornitologové nyní vyzývají všechny milovníky ptactva a přírody, aby ve svém okolí tyto pasti zabezpečili, a předešli tak zbytečným úhynům obrovského množství živočichů včetně sýčků. Do sudů s vodou stačí položit dřevěný či plastový plovák nebo přes okraj sudu přehnout králičí pletivo, po kterém se sýček dostane do bezpečí. Vertikálně odstavené roury stačí jednoduše položit a komín zakrýt mřížkou. Více informací je dostupných na webu birdlife.cz/sycek.

Vedle zabezpečení technických pastí můžeme sýčkům pomoci i dalšími způsoby. Například ponecháním neposečených pásů trávy – kořist sýčka žije ve vyšším porostu, odkud se ale dostává i do okolních posekaných ploch, kde ji sýček může ulovit. Pestřejší krajinu zajistí i extenzivní pastva, kdy po zvířatech zůstane mozaika různě vysokého porostu. Po okrajích rozlehlějších luk nebo polí beze stromů či jiných vhodných posedů v okolí pomůže nejen sýčkům umístění berličky (jednoduchého posedu ve tvaru T) pro lov. Pesticidy a jiné chemické látky zabíjejí hlodavce a hmyz. Lepší ale je vytvořit podmínky vhodné pro predátory škůdců. Antiparazitika používaná u dobytka mají za následek takřka ste-

V České republice zbývá posledních 100–130 párů sýčků. Foto Martin Tomáš

rilní trus bez hmyzu. Naší krajině velmi pomůže, pokud budeme podporovat udržitelnou produkci a upřednostňovat biopotraviny a výrobky z místní produkce. Ponecháním starých stromů a výsadbou alejí vytvoříme ptákům pestřejší krajinu a místo pro odpočinek a lov potravy. Vyvěšením bezpečných hnízdních budek sýčkům poskytneme vhodné místo pro hnízdění a ochranu mláďat před predátory. Podrobnější informace o výrobě a instalaci budek jsou na www.birdlife.cz/sycek.

Záchranu sýčků v Česku lze podpořit i finančně – převést dar je možné přímo na birdlife.cz/sycek. Všem dárcům patří velký dík!

Kontroverzní reintrodukce

Reintrodukce, nástroj pro znovuosídlení prostředí původními druhy nebo posílení stávající populace, se na první pohled může jevit jako vhodná pomoc sýčkům. V případech reintrodukce orlů mořských či puštů bělavých se sice jednalo o pozitivní příběhy, ale mnohé nevydařené pokusy o navrácení jiných druhů včetně sýčků obecných do naší krajiny, ukazují, že pro zvládnutí reintrodukce je potřeba celá řada přípravných akcí, a ani poté není úspěch zaručen. Zcela nepřijatelné je pak vypouštění ptáků neznámého genetického původu, kteří by mohli ohrozit dlouhodobě přizpůsobené stávající populace. To samozřejmě neznamená, že správně naplánovaná a provedená reintrodukce nemůže pomoci k opětovnému šíření sýčků. Prioritou by však stále měla být péče o současnou populaci našich divokých sýčků včetně vhodného managementu na klíčových biotopech.

Sýčci jsou úzce spjatí s lidskými sídlly. Foto Martin Tomáš